

Kadın Figürünün Direniş ve Yazgı Bağlamında Semiyotik İncelenmesi: Vagif Sultanlı'nın Hikâyeleri Üzerine

İlahe SEFERZADE*

Makale Bilgisi

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi
Makalenin Geliş Tarihi: 04.02.2026
Makalenin Kabul Tarihi: 21.03.2026
DOI: 10.54970/turkuaz.1880755

ÖZET

Bu makalede, Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın figürlerinin temsili semiyotik çerçevede ele alınmaktadır. Çalışmanın temel amacı, çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın yazgısının, özgürlük arzusunun ve içsel direniş olgusunun edebî metinlerdeki yansımalarını çözümlenektir. Yazarın hikâyeleri, kadın karakterlerinin psikolojik derinliği, toplumsal konumu ve tarihsel bağlamla kurdukları ilişkiler üzerinden çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu hikâyelerde kadın, kültürel belleğin, ahlaki değerlerin ve tarihî hafızanın taşıyıcısı olarak konumlandırılır. Semiyotik çözümleme yöntemi aracılığıyla kadın karakterlerin davranışları, içsel monologları, simgesel ve metaforik düzeydeki anlam ilişkileri değerlendirilmiştir. Yazarın "Kilitli Kapı", "Yapraksız Dalları Yeşil Nağmesi", "Kulikovo Savaşı" ve "İdam Örgüsü" adlı hikâyelerinde kadın figürleri, yalnızlık, bekleyiş, hafıza, ölüm, tarih ve direniş temalarıyla iç içe geçmiş biçimde ele alınmıştır. Sultanlı'nın kadın karakterleri, çoğu zaman sessiz direnişin ve manevi özgürlüğün simgesidir. Kadının bedensel sınırlanmışlığına karşın ruhsal özgürleşmesi, yazarın insan ve özgürlük felsefesini yansıtan temel poetik çizgiyi oluşturur. Bu yönüyle, hikâyelerdeki kadın figürleri trajedi, direniş ve umut üçgeninde kurgulanarak çağdaş Azerbaycan nesrinde kadının konumunu yeniden tanımlamaktadır. Sonuç olarak, Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın teması, bireysel psikolojiyle toplumsal eleştiriyi birleştiren özgün bir estetik düzlemde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Azerbaycan nesri, Semiyotik çözümleme, Kadın yazgısı, Vagif Sultanlı, Kadın figürü

Content of this Journal is licensed
Under Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International
(CC BY-NC 4.0)

Semiotics Analysis of the Female Figure in the Context of Resistance and Destiny: on the Stories of Vagif Sultanly

ABSTRACT

This study examines the representation of female figures in Vagif Sultanly's short stories within a poetic-semiotic framework. The primary aim of the research is to explore how women's destinies, desires for freedom, and inner resistance are reflected in contemporary Azerbaijani prose. Sultanly's works reveal multilayered portrayals of women, shaped by their psychological depth, social position, and connection with historical and cultural contexts. In his fiction, the woman is not merely an individual character but also a bearer of collective memory, moral values, and national consciousness. Through poetic-semiotic analysis,

* Doktora öğrencisi, Bakü Devlet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Tarihi, Bakü, Azerbaycan.
E-posta: ilahe.safarzadeh@gmail.com Orccid Id: 0009-0002-4761-5208

the study investigates the symbolic and metaphorical dimensions of women's behaviors, inner monologues, and emotional responses. In stories such as *The Closed Door*, *The Green Melody of Leafless Branches*, *The Battle of Kulikovo*, and *The Execution Braid*, female characters are intertwined with themes of loneliness, memory, death, time, and defiance. Sultanly's female characters embody silent resistance and spiritual liberation. Despite physical confinement, they attain inner freedom, which reflects the writer's philosophical understanding of human dignity and moral independence. Through this perspective, the stories transform women from passive subjects into active participants in the creation of meaning and resistance. In conclusion, the study demonstrates that Vagif Sultanly's depiction of women merges psychological realism with poetic symbolism, establishing a distinctive literary vision in contemporary Azerbaijani prose.

Keywords: Contemporary Azerbaijani prose, Semiotic analysis, Female destiny, Vagif Sultanly, Woman character

1. GİRİŞ

Çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın figürlerinin incelenmesi, edebiyat bilimi açısından güncellik ve önem taşıyan konulardan biridir. Kadın karakterler, toplumun toplumsal cinsiyet rolleri, sosyal kalıp yargıları ve bireysel psikolojisinin çözümlemesi için zengin bir malzeme sunmaktadır. 21. yüzyıl Azerbaycan nesrinde kadınların iç dünyası, özgürlük arzusu ve duygusal karmaşıklığı, onların edebî sunumunun merkezinde yer almaktadır. "Edebiyatta kadına yaklaşım, onun toplumla mücadelesi geniş bir konudur ve farklı yönlerden ele alınabilir. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren kadının toplumdaki rolüne çeşitli bakış açıları sunan pek çok nesir eseri kaleme alınmış ve feminist çözümlemelere konu olmuştur" (Səfərzadə, 2024: 286).

Araştırmanın merkezinde Vagif Sultanlı'nın hikâyelerindeki kadın figürlerinin çözümlemesi yer almaktadır. "Bakü Devlet Üniversitesi Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Anabilim Dalı'nda profesör olan Vagif Sultanlı, *İnsan Denizi*, *Sahra Savaşı*, *Ölüm Uykusu* romanlarının; *Sönmüş Yıldızlar*, *Köle Pazarı*, *Hiçlik Vadisi*, *Ters Akım* adlı hikâye kitaplarının yazarıdır. Bilimsel-teorik çalışmaları *Zorlu Yolum Yolcusu*, *Özgürlüğün Ufukları*, *Edebî-Teorik İllüstrasyonlar*, *İstiklal Sevgisi*, *Ömrün Kurtuluş Sahili*, *Azerbaycan Muhacir Edebiyatı*, *Azerbaycan Edebî Eleştirisi*, *Azerbaycan Muhacir Edebiyatı: Başlangıçtan Günümüze* ve diğer kitaplarda yer almıştır. Vagif Sultanlı, aynı zamanda çeviri faaliyetleriyle de ilgilenmiş; Sergey Jitomirski'nin *Surakuzalı Âlim* adlı tarihî romanını, Reşat Nuri Güntekin'in *Yaprak Dökümü* ve *Değirmen* romanlarını, Mehmed Emin Resulzade'nin *Panturanizm Hakkında* adlı eserini ve çeşitli dünya yazarlarının hikâyelerini Azerbaycan Türkçesine çevirmiştir. Yazarın edebî ve bilimsel eserleri dünyanın çeşitli dillerine çevrilerek yayımlanmıştır" (Sultanlı, 2024).

Çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın figürlerinin incelenmesi, günümüz edebiyat araştırmaları açısından hem teorik, hem de toplumsal açıdan önem taşımaktadır. Kadın karakterler, sadece bireysel psikolojiyi ve duygusal deneyimleri yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel kodlar ve tarihsel süreçlerle olan ilişkilerini de ortaya koyar. Bu bağlamda, kadın figürlerinin edebî metinlerdeki temsili, toplumun sosyal yapısı ve ideolojik dinamikleri hakkında bilgi veren değerli bir araçtır.

Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın karakterlerin semiyotik düzlemde ele alınması, onların özgürlük arzusunu ve patriyarkal baskılara karşı duruşunu derinlemesine göstermektedir. Bu yaklaşım, kadınların yaşadığı psikolojik gerilimleri ve toplumsal sınırlamaları anlamada okuyucuya yeni bakış açıları sunar. Ayrıca, kadın karakterlerin çok katmanlı yapısı ve metaforik işlevleri, çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın temsillerinin analizine sistematik ve bütüncül bir

perspektif kazandırmaktadır. Bu nedenlerle, Vagif Sultanlı'nın eserlerinde kadın figürlerinin çözümlenmesi, hem Azerbaycan edebiyatı çalışmaları, hem de feminist ve toplumsal cinsiyet temelli araştırmalar için güncel ve önemli bir bilimsel mesele olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın kaderi ve direniş düşüncesinin temsiline odaklanarak semiyotik çözümlenme yöntemini temel almıştır. Yazarın hikâyeleri, bireysel kader ile toplumsal bilinç arasındaki ilişkinin göstergelerini barındırdığı için, çözümlenme sürecinde poetik unsurlar (üslup, anlatım biçimi, estetik dil) ile semiyotik göstergeler (işaret, anlam, sembol, kod) birlikte ele alınmıştır. Araştırma, yazarın kadın teması etrafında kurduğu felsefi, psikolojik ve toplumsal düşünce sistemini çözümlenmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmada kullanılan yaklaşım, temelde metin merkezli bir okuma yöntemi olarak yapılandırılmıştır. Semiyotik çözümlenme, edebî metnin içinde yer alan simgesel göstergelerin anlam üretme süreçlerini de incelemeyi amaçlayan disiplinlerarası bir yöntemdir. Bu yaklaşım, edebiyat kuramı ile göstergebilimsel analiz yöntemlerinin kesişiminde yer almakta olup metindeki semboller, imajlar, metaforlar ve anlatı yapıları aracılığıyla anlam katmanlarının ortaya çıkarılmasına imkân sağlar. Dolayısıyla araştırmada kullanılan yöntem, klasik poetik incelemeden farklı olarak metnin estetik yapısını, anlatı stratejilerini ve sembolik göstergelerini birlikte değerlendiren bütüncül bir metin çözümlenme modeli niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda Vagif Sultanlı'nın hikâyeleri, metin merkezli bir perspektifle incelenmiş; karakterlerin davranışları, anlatı içindeki sembolik göstergeler ve mekânsal imgeler semiyotik düzlemde yorumlanmıştır.

2. VAGİF SULTANLI HAKKINDA

Azerbaycan yazarı, edebiyat araştırmacısı, çevirmen ve gazeteci, filoloji ilimleri profesörü (Işık, 2006) 26 Mart 1958 tarihinde Azerbaycan'ın Kürdemir ilçesinin Şahseven köyünde doğdu. Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesi'ni 1981 yılında üstün başarı diplomasıyla bitirdi. Emek faaliyetine atanarak gönderildiği İsmaili ilçesinin Kalecik köyünde Dil-Edebiyat öğretmeni olarak göreve başladı. Daha sonra ise Azerbaycan Devlet Üniversitesi'nin Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı Bölümü'nde lisans eğitimi aldı (Fenz, Hendrik) 1984 yılında "Azerbaycan Dramaturjisinde Karakter Problemi (1970-1980)" konulu tezini savunarak doktor (PhDr.), 1997 yılında "Mehmed Emin Resulzade'nin Hayatı ve Edebi Faaliyeti" konulu tezini savunarak ilimler doktoru ünvanını aldı. 1999 yılından başlayarak Bakü Devlet Üniversitesi Azerbaycan Edebiyatı Tarihi Bölümünde Profesör olarak çalışmaktadır. O, sosyal meselelerle yakından uğraşmış, 1991 yılında Dünya Azerbaycan Araştırmacıları Derneği'ni oluşturmuş ve bu teşkilatın kurucu başkanlığına seçilmiştir (Gürbüz, 2008). Kendine mahsus anlatım tarzıyla seçilen "*Sahra Savaşı*" (2010) romanı zamanın çatlamasıyla gelecekte imtina ederek geçmişe yüz tutan kahramanın kaderini gözler önüne serer (Musayeva, 2013: 8). Olayların bu çerçevede ortaya konulmaya çalışılması, yazara insan ve dünya hakkındaki felsefi düşüncelerini yansıtmaya imkân vermiştir. "*Sahra Savaşı*" çağdaş dünyaya hakim olan yabancılaşma, kayıtsızlık gibi manevi çöküş ve ahlaki deformasyon problemine itiraz ruhuyla öne çıkmaktadır. Vagif Sultanlı'nın "*Beyaz Yol*", "*Sabah sisi*", "*Yaraksız Dalların Yeşil Şarkısı*", "*Derviş*", "*Mağara*", "*Kutup Gecesi*", "*Vatan*", "*Ada*", "*İlgim*", "*Ters Akın*", "*Lal Halka*", "*Kül Kafes*", "*Çizgili Yuva*", "*Çapraz Gölge*", "*Gil Ovsun*" ve b. öyküleri kendisine ait dil, üslup özellikleriyle seçilmektedir. Yazarın "*Görüş Yeri*", "*Nevai Gumru*", "*Humayun*" vb. öyküleri tarihi mevzuda yazılmıştır. Yapıtları ABD, İngiltere, Türkiye, Danimarka, Mısır, İran, Rusya, Ukrayna gibi çeşitli ülkelerde yayınlanmıştır (Elaydi, 2017: 75).

Yazarın Türkiye'de yayınlanmış eserleri:

- "*Ölüm Rüyası*". İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları, 2006, 224 s.

- “Azerbaycan Mühaceret Edebiyatı” (monografi). İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları, 2007, 224 s.
- “Ruhun Ağrıları” (monografi). İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları, 2010, 208 s.
- “İnsan Denizi” (roman). Türkiye türkçesine aktaran Parvana Bayram, İstanbul, Post Yayın, 2016, 224 s.
- “Sahra Savaşı” (roman). Türkiye türkçesine aktaran Enver Uzun, İstanbul, Nestor Yayınları, 2021, 172 s.

Vagif Sultanlı, filoloji alanında bilimsel çalışmalar yürütmüş, uzun yıllar boyunca derin araştırmaların sonucu olan bilimsel kitaplar ortaya koymuştur. Onun “İstiqlal sevgisi” (İstiklal sevgisi), “Azərbaycan ədəbi tənqidi” (Azerbaycan edebi eleştirisi), “Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı: başlanğıcdan günümüzədək” (Azerbaycan muhacir edebiyatı: başlanğıcdan günümüze) gibi monografileri araştırmacılar için önemli kaynaklardır. Ve elbette, tüm bu çalışmalar, doğal olarak yazarın edebî yaratıcılığı üzerinde de etkili olmuştur.

3. BULGULAR

Çağdaş Azerbaycan hikâyelerinin poetik özelliklerini belirleyen önemli unsurlardan biri, bu metinlerin hangi düşünsel-estetik yükü taşıdığıyla ilgilidir. Bu bağlamda, Vagif Sultanlı'nın edebî üretiminde “hikâyeleri birleştiren ortak yön, onların içsel-manevi atmosfere odaklanarak kaleme alınması, konu-problem açısından güncellik taşıması ve çağdaş dünyada insan yazgısına yönelik giderek derinleşen yabancılaşma, hafızasızlaşma, ilgisizlik ve gereksizleşme sorunlarına karşı bir itiraz motifile öne çıkmasıdır” (Sultanlı, zim.az).

Yazarın hikâyeleri, kadınların yaşam deneyimlerini, psikolojik portrelerini ve toplumsal-ailevi düzlemdeki rollerini gerçekçi ve poetik çözümlenme olanaklarıyla sunmaktadır. “Hikâyelerin temel konusu, çağdaş dünyayı ve içinde yaşadığımız toplumu rahatsız eden manevi aşınma, ahlaki çöküş ve yabancılaşma gibi ciddi sosyal sorunlara dayanmaktadır. Gerçekçi ve sembolik-metaforik üslubun keşişiminde kaleme alınan metinlerde, yazar ait olduğu sosyal çevrenin rehini hâline gelen bireylerin duygu, düşünce, heyecan, sarsıntı ve ıstıraplarını yansıtmaya çalışmıştır” (Sultanlı, 2023: 8).

Bu araştırmanın amacı, yazarın hikâyelerinde kadın figürlerinin işlevini bilimsel ve sistematik bir biçimde analiz etmek; onların simgesel ve manevi yükünü ortaya koymaktır. Bu doğrultuda Vagif Sultanlı'nın edebî üretiminden dört hikâyeye seçilerek çözümlemeye dâhil edilmiştir.

3.1. Temel İnceleme

Vagif Sultanlı'nın *Kilitli Kapı* adlı hikâyesinde kadın figürü metaforik bir anlam taşımakta ve genel olarak edebî metnin felsefi yükünü belirlemektedir. Eserde Süsen karakteri, başkahramanın manevi bütünlüğünü ve içsel uyumunu temsil eder. Onun şahsında kadının yokluğu, evin kapalı kapılarıyla özdeşleştirilir ve bu motif, hikâyenin temel edebî-düşünsel çizgisini oluşturur. “Kahraman, eşi Süsen'den ayrıldıktan sonra kendini hayatta tamamen yalnız hisseder. O, Süsen'e ve onun ailesine karşı derin bir özlem duygusu içindedir. Vagif Sultanlı'nın diğer hikâyelerinde olduğu gibi, bu hikâyede de yalnızlık ve huzursuzluk motifleri ön plana çıkar” (Koşmaz, 2016: 32). Süsen'in hikâyedeki varlığı, bir eş ya da sevilen kadın imgesinin ötesine geçer; o, kahramanın ruhsal dengesinin simgesel eksenini oluşturur. Kadının yokluğu, insanın evrenle ve kendi benliğiyle kurduğu ilişkinin kopuşunu temsil eder. Bu yönüyle “kapalı kapı” motifi, hem fiziksel hem de metafizik bir anlam taşır. Kapının kapanması, iletişimin, duygusal paylaşımın ve varoluşsal bütünlüğün son bulmasını simgeler.

Semiyotik açıdan bakıldığında, Süsen karakteriyle evin mekânsal unsurları arasında güçlü bir gösterge ilişkisi kurulmuştur. Ev, iç dünyanın mekânı olarak anlam kazanırken, kapalı kapı ise bireyin içsel yalnızlığının bir göstergesine dönüşür. Bu bağlamda Sultanlı, kadının yokluğu üzerinden modern insanın manevi boşluğunu ve varlıkla bağ kurma arayışını dile getirir.

Süsen'in sessizliği ve yokluğu, metinde dilin sınırlarını aşan bir anlam taşır. Onun fiziksel olarak görünmemesi, metnin anlam düzeyinde "gizli özne" konumuna yükselmesini sağlar. Bu durum, kadın figürünün metindeki sembolik gücünü artırarak, yazarın kadına yüklediği manevi anlamı ön plana çıkarır. Kadın, burada hem yokluğun hem de direnişin sembolü olarak okunur.

Ayrıca, hikâyede kullanılan doğa ve mekân imgeleri – kapı, ev, gece, sessizlik kadın karakterin duygusal varlığıyla bütünleşerek metnin poetik yapısını derinleştirir. Sultanlı'nın dili, semboller aracılığıyla insan ruhunun karmaşık katmanlarını yansıtırken, aynı zamanda çağdaş Azerbaycan nesrinde kadının yazgısını felsefi bir düzlemde sorgular.

Bu çözümleme, Vagif Sultanlı'nın hikâye estetiğinde kadının metaforik bir varlık alanı olduğunu göstermektedir. Böylelikle yazar, kadının içsel sessizliğini evrensel bir direniş biçimi olarak kurgular; bu da onun edebî üslubunun temel poetik çizgisini belirler.

3.2. Tematik İnceleme

Hikâye boyunca "kapı" kahramanın hayatla ve dünyayla ilişkisini ifade eden temel bir simge olarak öne çıkar. Süsen'in yokluğuyla birlikte kapılar kapanmış, umutlar tükenmiş, gelecek yitirilmiştir. Bu perspektiften bakıldığında, hikâyedeki kadın figürü daha geniş bir düzlemde yaşamın, sevginin ve manevi ışığın temsiline dönüşmektedir.

Kadının yokluğuyla oluşan boşluk, erkeğin manevi dağınkınlığına neden olur. Kapıların açılmaması, kahramanın ruhsal kapanmışlığının edebî ifadesidir. Bu bağlamda, Süsen karakteri metaforik yüküyle hikâyenin poetik yapısında merkezi bir konuma sahiptir ve kadının simgesel anlam taşınması, Vagif Sultanlı'nın yaratıcı üslubuna özgü estetik özellik olarak dikkat çeker. "Vagif Sultanlı'nın *Ters Akın* kitabındaki tüm hikâyeler, dinamikleri ve duyguları yüzeyde değil, içsel katmanda yaşanan; soğukkanlı bir tarzda ifade edilen kader metinleridir" (Akimova, 2015: 7). Yazarın hikâyelerinde duygusal gerilimin içsel düzeyde sunulması, onun psikolojik derinliğe öncelik verdiğini; kaderlerin dışsal dramatizmden ziyade, sakin ve ölçülü bir üslupla edebî olarak genelleştirildiğini göstermektedir.

Yazarın *Yapraksız Dalları Yeşil Nağmesi* adlı hikâyesinde Sona Nine karakteri, zaman, hafıza ve ölüm temalarının kesiştiği simgesel bir yapı olarak öne çıkar. Yaşlı ve kambur bir birey olarak tasvir edilen Sona Nine, İsmi'ni beklemekten derin bir yorgunluk ve psikolojik çöküntü yaşamıştır" (Koşmaz, 2016: 97). Bu karakterin yaşam öyküsü, çocukluk ve yaşlılık dönemleri arasında kurulan paralelliklerle derinleşir; çocukluk anılarının mekânsal ve duygusal motifleri, hayatın ilerleyen döneminde kaderin trajik boyutunu biçimlendirir. Örneğin, çocukken dut ağacının dalları arasında gizlenmesi ve yaşamla oyun aracılığıyla bütünleşmesi, kadının ömrü boyunca taşıdığı yalnızlık ve beklentinin temel sembollerinden biri hâline gelir. Öksüz İsmi'yle ilgili tamamlanmamış aşk hatırası, Sona Nine'nin yaşamının büyük bir bölümünü bekleyiş ve umut eksenine oturtur; bu durum, hayatın sürekliliği ile kaderin değişmezliği arasındaki gerilimi dramatik bir biçimde yansıtır.

Hikâyede müzik motifi, özellikle zurna sesi, karakterin zamansal algısını ve psikolojik durumunu derinleştiren bir araç olarak kullanılır. Bu ses aracılığıyla Sona Nine, adeta zamanın sınırlarını aşarak gençliğine geri döner; geçmiş ve bugün arasında edebî bir köprü kurulur. Meydanın ortasında kendi ezgisine eşlik ederek dans etmesi, fiziksel zayıflığın ötesinde manevi bir yükselişi

ve özgürlük deneyimini temsil eder. Bu sahne, kadının içsel dünyasının özgürleşmesini ve yaşama bütünleşmesini metaforik olarak ifade eder.

Sona Nine'nin varlığı ve yokluğu, doğa döngüleri ve mevsimsel değişimlerle sembolik bir ilişki içinde sunulur. Dut ağacının artık yaprak vermemesi, kadının yaşam döngüsünün sonlanmasına ve ölüme yaklaşmasına işaret eder. Dolayısıyla kadın figürü, insan ömrünün geçiciliği ile hafıza ve müzik aracılığıyla ölümsüzleşen hayatın simgesel temsili olarak metne yansır. Sona Nine'nin hikâyesi, bireysel deneyim ile evrensel temaları bir araya getirerek, kadının içsel direnişi, yaşama bağlılığı ve manevi yükselişi üzerine yoğunlaşır; bu yönüyle hikâye, çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın temsili açısından zengin ve çok katmanlı bir inceleme alanı sunar.

Vagif Sultanlı'nın *Kulikovo Savaşı* adlı hikâyesinde yer alan kadın figürü, tarihî hafıza ve kültürel kodların somut bir yansıması olarak metne dâhil edilmiştir. Hikâyede bugün ile geçmiş arasında kurulan paralellik, karakterlerin deneyimleri üzerinden tarihî bilincin işleyişine olanak sağlar; bireyin bilinç akışı aracılığıyla tarihten ders alması beklenir" (Osmanoğlu, 2024: 6). Bu bağlamda kadın, cazibenin ve estetik çekiciliğin sembolü olmanın ötesinde, erkek karakterlerin psikolojik ve duygusal sınırlarını test eden bir işlev görür. Onun davranışları, bakışları, soruları ve sessizliği, kadın-erkek ilişkilerinde mevcut güç dengelerinin açığa çıkmasına katkı sağlar.

Sultanlı, hikâyede kadını bir ayna işlevi ile sunar; bu ayna, erkeğin güçlü ve zayıf yönlerini görünür kılar. Kadının gözlem ve beden dili, erkek kahramanın içsel dünyasında derin sarsıntılar yaratır. Böylece kadın, geleneksel olarak romantik bir arzu nesnesi olarak konumlandırılmaktan çıkar ve psikolojik bir otoriteyi temsil eden bağımsız bir figüre dönüşür. Bu yaklaşım, Azerbaycan edebiyatında kadın figürlerinin klasik pasif temsil modellerinden farklı olarak, kadının etkinliğini ve hatta hâkimiyetini vurgulayan bir perspektif sunar. Kadın karakter, metnin tarihî ve ideolojik kodlarını açığa çıkaran merkezi bir öge olarak değerlendirilir; bu durum, hikâyeyi hem bireysel hem de toplumsal boyutlarda zenginleştirir.

Her şeyden önce, yazar kadını erkeği sınavan, onun güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyan bir ayna işlevinde sunar. Kadının bakışları ve beden dili, erkek kahramanın iç dünyasını sarsar. Böylece kadın, sevgili ya da arzu nesnesi olmaktan çıkar; psikolojik bir otorite kuran bir varlığa dönüşür. Bu yaklaşım, Azerbaycan edebiyatında kadın figürlerinin klasik pasif modelinden farklı olarak, kadının etkinliğini ve hatta baskınlığını ortaya koyan bir anlayışı temsil eder.

Bir diğer önemli yön ise kadın figürünün tarihle paralel biçimde sunulmasıdır. Hikâyenin olay örgüsünde *Kulikovo Savaşı'na* dair tarihî olayların sıralanışı, kadının davranışlarıyla eşzamanlı olarak ilerler. Tarihî yenilgilerin betimlenmesiyle kadının tutkulu hareketlerinin çakışması, onun varlığını millî hafızanın; yenilgi ve gururun bir simgesi olarak sunar. Kadının tutkusu ile tarihî trajedinin senkron anlatımı, karakteri kolektif-millî hafıza bağlamına taşır. "Hatta *Kulikovo Savaşı* gibi çok sesli ve çift yönlü yaklaşım gerektiren bir metinde, yazarın seçtiği anlatım dili, ele alınan konunun ruhuna tamamen uygundur ve psikolojik yüküyle özgün bir nitelik taşır. Trende yolculuk eden bir kişinin XIV. yüzyılda gerçekleşmiş Kulikovo Savaşı hakkında okuduğu kitap, yol boyunca gözlerini ona dikerek dikkatini dağıtmaya çalışan bir kadın, tarihte yaşanan olayın yıllar sonra insan bilincinde yeniden canlandırılmasıyla tarihe dönüş; Tatarların Ruslara yenildiği an, tarihin ibretlik dersleri, birlik olamamanın doğurduğu trajedi ve bir de kadın karşısında çaresiz kalıp yenilgiye uğrayan hükümdarların acı sonu... Hikâyede bu iki düzlem başarıyla sentezlenmiştir" (Akimova, 2015: 7). Kanaatimizce, bu yaklaşım kadının tasvirini tarihî-ideolojik yük taşıyan bir figür düzeyine yükseltmektedir.

Kadının sorgulamaları ve ironik göndermeleri de dikkate değerdir. O, "Yoksa siz de birçokları gibi kadının vatanının kocasının yatağı olduğunu mu düşünüyorsunuz?" (Sultanlı, 2023: 210) sorusuyla ataerkil stereotiplere meydan okur. Bu durum, kadının teslim olmayan, kendi kimliğini

savunan ve hatta ironi aracılığıyla erkek bakış açısını sarsan bir figür olarak sunulmasına imkân tanır. Böylece kadın imgesi ideolojik bir mücadele alanına dönüşür.

Genel olarak eser boyunca erkek kahramanın düşüncelerinde kadına dair çeşitli değerlendirmelere rastlanır: “Kadınların ne istedikleri, nasıl seçim yaptıkları hâlâ bir sır olarak kalıyor. Çünkü kadın duygularını açmaz, açamaz; yaşadığı toplumun dogmaları, yüzyılların katılaştırdığı ahlak kuralları ya da başka şeyler onun ellerini bağlar” (Sultanlı, 2023: 206). Bu ifadeler, kadın karakterlerin toplumdan ve ahlaki-normatif çerçevelerden kaynaklanan sınırlılıklar karşısında yaşadıkları içsel gerilimi vurgular.

“Genel olarak erkekler, toplumsal ve ahlaki deneyimlerini gerçek yaşamlarında tecrübe edebilirler. Fakat kadınlar ‘romantik âşık’ olarak adlandırılan iç dünyaları aracılığıyla dış dünyayı tanımaktadırlar. Kadınlar için toplumla doğrudan temas kurabilecek toplumsal deneyim olanakları oldukça sınırlıdır” (Eunkyung, 2020: 210). Bu bağlam, Vagif Sultanlı’nın hikâyelerinde kadınların sessiz direnişine ve kaderin belirleyiciliğine meydan okuyan psikolojik derinliğini semiyotik çözümleme açısından örnek bir düzlemde ortaya koyar.

Belirtmek gerekir ki, Vagif Sultanlı’nın bu hikâyesinde kadın imgesi çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Birinci katman psikolojik düzlemdir: kadın, erkeği sınırlar; onun manevi ve bedensel gücünü ölçer. İkinci katman sosyo-ideolojik düzlemdir: kadın ataerkil tasavvurları sorgular ve kendi kimliğini savunur. Üçüncü katman ise tarihî-kültürel düzlemdir: kadın imgesi, ulusal yenilgilerin ve tarihî trajedilerin arka planında sunularak millî kimlikle ilişkilendirilir.

Yazarın *İdam Örgüsü* adlı hikâyesinde kadın figürü, tarihî, ideolojik ve manevi bir mücadelenin taşıyıcısı olarak betimlenir. Eserin başından sonuna kadar kadın kahraman, idam hükmünü bekleyen, karanlık bir hücrede zaman duygusunu yitirmiş bir insan olarak tasvir edilir. Bu figür, mücadelesinin, idealleri uğruna feda ettiği gençliğinin ve kadınlık kaderinin trajik bir tezahürüdür. “Vagif Sultanlı’nın özgürlük felsefesi ise bambaşkadır. Yazar, özgürlük kavramını öncelikle manevi özgürlük, vicdan huzuru ve kişilik olarak olgunlaşma süreci bağlamında değerlendirir” (Elaydi, 2017: 104).

Eserin kadın kahramanı başlangıçta pasif bir konumda betimlense de, içsel psikolojik gerilim, ölüm korkusu ve aile anıları karakterin derinleşmesini sağlar. Onun düşünceleri bireysel (anne, baba, çocukluk anıları) ve toplumsal-siyasal (özgürlük mücadelesi, mahkemenin adaletsizliği) düzlemlerde gelişir. Böylece kadının yazgısı, eserde adaletsizliğin bir ifadesine dönüşür. “Bir yazar olarak Vagif Sultanlı’nın en büyük başarısı, insanı insan olarak betimleyebilmesidir; başka bir deyişle, yazar hayatı düşündüğü gibi değil, gördüğü gibi anlatır” (Elaydi, 2017: 102).

Hikâyenin dönüm noktası, kadının şiddetle yüzleşmesidir. Kadın figürü direnç gösterir, onurunu savunur. Tehlike karşısında kadının kendini savunması, zorlayıcıya karşı ilahi bir güce benzer enerjiyle karşı koyarak onu yok etmesi, karakterin güçlü simgesel yükünü ortaya koyar.

Kadının kolu kelepçelenmiş olsa da, içsel olarak özgürleşmesi, ölüm korkusunun ortadan kalkması ve ruhunun dirilmesi onun manevi zaferidir. Yani hikâyede fiziksel mahkûmiyet ile manevi özgürlük arasındaki çatışma keskinleşir. Kadın mekânsal olarak kapalıdır, ancak ruhen tüm sınırlamaları aşar.

Bu eserde kadın figürü çok katmanlıdır: o, mahkûm edilmiş, mahkeme kararıyla yenilgiye uğramış bir kişidir; aynı zamanda şiddete karşı hem bedensel, hem de manevi gücüyle üstün gelen bireydir. Onun yazgısında trajedi, kahramanlık ve direniş birleşir. Yazar, kadının trajedisini millî, toplumsal ve manevi düzeyde sunar. Genel olarak “yazar, insanın onur için mücadele edebileceğini de, onsuz yaşayabileceğini de bir sorun olarak ele almayı başarır” (Şerifova, 2018: 465).

Belirtmek gerekir ki, *İdam Örgüsü* adlı hikâyede kadının yaşadığı deneyimler, ataerkil düzenin, siyasal baskıların ve dini dogmaların bir araya gelerek oluşturduğu şiddetin somut bir tezahürü olarak metne yansıtılmıştır. Kadın karakter, hikâye boyunca toplumsal, ideolojik ve kültürel şiddetin eleştirisini taşıyan bir simge olarak konumlanır. Hikâyede kadının uğradığı fiziksel ve psikolojik baskılar, toplumun kadın üzerindeki kontrol mekanizmalarının, ataerkil normların ve otoriter yapıların edebî düzlemde görünür kılınması işlevini görür.

Kahramanın hikâyedeki son hamlesi, yani şiddete karşı direnme ve kendini savunma eylemi, karakterin pasif mağduriyet durumunu aşarak aktif bir direniş figürüne dönüşmesini sağlar. Bu direniş, kadının özgürlük ve onur arayışının yanı sıra adalet ve intikam temalarını da içselleştirerek onun psikolojik ve manevi gücünü pekiştirir. Böylece kadın, evrensel direnç ve özgürlük sembolüne dönüşür. Bu dönüşüm, hikâyede fiziksel baskı ile manevi güç arasındaki çatışmanın dramatik bir biçimde işlenmesine olanak tanır; kadının içsel direnci ve stratejik hamleleri, onun karakterinin çok katmanlı yapısını ortaya koyar.

Bu bağlamda Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın figürleri, metnin anlam üretim sürecini yönlendiren sembolik bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Yazarın anlatı dünyasında kadın karakterler çoğu zaman sessizlik, bekleyiş ve içsel direniş temalarıyla ilişkilendirilir. Bu durum, kadın figürünün klasik anlatı geleneğindeki pasif konumunu aşarak onu metnin düşünsel merkezine yerleştirir. Özellikle yalnızlık, ayrılık ve hafıza motifleri etrafında şekillenen anlatı yapısında kadın karakterler, bireysel kader ile toplumsal gerçeklik arasında kurulan sembolik bir köprü işlevi görmektedir. Bu yönüyle Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın, modern insanın varoluşsal yalnızlığını ve manevi arayışını temsil eden poetik göstergedir.

İdam Örgüsü hikâyesi, kadının tarihî ve toplumsal bağlamda maruz kaldığı şiddeti edebî bir dile taşıyarak, onun psikolojik derinliği, özgürlük arzusu ve direniş kapasitesini vurgular. Hikâyede kadının pasif mağduriyetten aktif ve etkili bir direniş figürüne evrilmesi, çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın temsiline yönelik semiyotik bir bakış açısının örneklenmesini sağlar ve yazarın kadın karakterlere yüklediği simgesel anlamı güçlendirir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan semiyotik analiz, Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın figürlerinin çok katmanlı yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen temel bulgular şu şekilde özetlenebilir:

1. Kadının Çok Katmanlı Yapısı: Hikâyelerde kadın karakterler psikolojik, sosyal-ideolojik ve tarihî boyutlarda işlev görür. Psikolojik katman, kadının bireysel deneyimlerini ve erkek karakterle etkileşimini; sosyal-ideolojik katman, ataerkil normlara ve toplumsal baskılara karşı direnişini; tarihî katman ise milli hafıza ve kültürel kodlarla bağlantısını içerir. Bu yapı, kadını evrensel bir simgeye dönüştürür.
2. Kadın Figürlerinin Direniş ve Özgürlük Vurgusu: Kadın karakterlerin yaşadığı acılar, baskılar ve kısıtlamalar onların manevi dirençlerini şekillendiren temel unsurlar olarak öne çıkar. Hikâyelerde kadınlar, fiziksel veya sosyal sınırlamalara rağmen manevi olarak özgürleşir, onurunu ve haklarını savunur. Bu durum, özellikle *İdam Örgüsü* ve *Kilitli Kapı* hikâyelerinde dramatik biçimde görülmektedir.
3. Sembolik ve Metaforik İşlev: Kadın karakterler, yalnızca bireysel psikolojik durumları yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda metnin simgesel ve metaforik anlam katmanını zenginleştirir. Örneğin, *Kilitli Kapı* hikâyesinde kadının yokluğu, evin kapalı kapılarıyla özdeşleşerek yalnızlık ve manevi boşluğu simgeler. *Yapraksız Dalların Yeşil Nağmesi*'nde Sona Nine'nin varlığı ve yokluğu ise zaman, hafıza ve ölüm temalarını sembolize eder.

4. Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkil Eleştiri: Analiz, hikâyelerde kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ve ataerkil normlara karşı eleştirel bir bakışla temsil edildiğini göstermektedir. Kadın karakterler, erkek egemen dünyaya meydan okuyan, kendi kimliğini savunan ve ideolojik güç simgesi olarak metinde yer alır. Bu, Azerbaycan edebiyatında kadının klasik pasif modelinden farklı olarak, etkin ve baskın bir figür olarak sunulduğunu ortaya koyar.
5. Zaman ve Tarih ile İlişki: Kadın figürleri, bireysel deneyimlerin ötesinde tarihî ve kültürel bağlamla ilişkilendirilir. *Kulikovo Savaşı* hikâyesinde kadın, tarihî trajedi ve milli hafıza ile etkileşime girer; varlığı, kolektif hafızanın ve tarihî olayların sembolü olarak işlev görür.
6. Psikolojik Derinlik ve Diyaloglar: Hikâyelerde kadınların içsel diyalogları ve duygusal tepkileri detaylı şekilde işlenmiştir. Bu, okuyucuda empati yaratmanın yanı sıra kadınların sessiz direnişini ve kaderine karşı koyma yetilerini ortaya koyar. Karakterlerin manevi ve duygusal deneyimleri, edebî metnin anlam katmanını derinleştirir.

Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın figürleri hem bireysel, hem de toplumsal düzlemde işlev görerek, çağdaş Azerbaycan nesrinde kadının yazgısı, direnişi ve toplumsal konumu hakkında kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Bulgular, kadınların psikolojik derinliği, metaforik anlam yükü ve ideolojik eleştirileri aracılığıyla hikâyelerin poetik ve tematik yapısını şekillendirdiğini göstermektedir.

Yapılan analiz ve çözümlenme, Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın figürlerinin toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamla sıkı bir ilişki içerisinde konumlandırıldığını ortaya koymaktadır. Hikâyelerde kadınların yaşadığı acılar, kısıtlamalar, baskılar ve toplumsal stereotipler; onların direniş kapasitesini, özgürlük arzusunu şekillendiren temel unsurlar olarak belirgin şekilde öne çıkar. Bu durum, yazarın çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın yazgısını çok katmanlı bir biçimde ele aldığını göstermektedir.

Semiyotik yaklaşım çerçevesinde yapılan çözümlenme, kadın karakterlerin davranışlarının, içsel diyaloglarının ve duygusal tepkilerinin metnin semantik ve estetik katmanlarını zenginleştirdiğini vurgular. Her bir karakterin eylemleri, düşünce akışı ve duygularının detaylı olarak betimlenmesi; metaforik ve sembolik düzlemlerde değerlendirilerek hem bireysel, hem de evrensel bir perspektifle kadın yazgısını okuyucuya aktarır. Bu yaklaşım, yazarın karakterlerine yüklediği derin psikolojik ve manevi boyutun metin çözümlenmelerinde ön plana çıkmasını sağlar.

Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın figürleri iki temel işlevi yerine getirir. Birincisi, bireysel psikolojik ve duygusal dünyayı yansıtarak okuyucuda empati ve duygusal bağ oluşturmak; kadın karakterlerin yaşadığı içsel çatışmaları, yalnızlıkları ve umut kırılıklarını hissettirmektir. İkincisi, simgesel düzeyde toplumsal cinsiyet rollerini, ataerkil baskıları ve sosyal adaletsizlikleri eleştirel bir şekilde ortaya koymaktır. Kadınların sessiz ama kararlı direnişi, özgürlük arzusu ve yazgısına sahip çıkmaları, hikâyelerin poetik ve semiyotik anlam dünyasını şekillendiren başlıca unsurlardır.

Bunun yanı sıra, Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın karakterler tarihî ve kültürel bağlamla da ilişkilendirilir; milli hafıza, tarihî trajediler ve toplumsal dönüşümler üzerinden onların kişisel deneyimleri evrensel bir boyut kazanır. Kadın figürü, ideolojik, kültürel ve manevi bir temsil olarak metinlerde yer alır. Bu bağlamda, Sultanlı'nın hikâyeleri kadın yazgısını bireysel ve toplumsal anlatı olarak yeniden yorumlayarak çağdaş edebiyatın eleştirel ve estetik perspektifine katkı sağlar.

Bu araştırmanın ortaya koyduğu bulgular, Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın figürlerinin derin poetik ve sembolik anlam taşıdığını göstermektedir. Yazarın anlatı dünyasında kadın karakterler, çoğu zaman direnişin, manevi özgürlüğün ve insanın varoluşsal yalnızlığının simgesi olarak

kurgulanmaktadır. Bu durum, Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın figürünü yalnızca bir anlatı ögesi olmaktan çıkararak metnin düşünsel merkezine yerleştirmektedir. Aynı zamanda hikâyelerde kullanılan sembolik mekânlar, doğa imgeleri ve metaforik anlatım biçimleri kadın karakterlerin psikolojik ve manevi dünyasını derinleştiren önemli anlatı araçlarıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Sultanlı'nın eserleri çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın temsiline yeni bir yorum alanı açmakta ve kadın karakterlerin edebî metin içerisindeki işlevini daha geniş bir düşünsel bağlamda ele almaya imkân sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Vagif Sultanlı'nın hikâyelerinde kadın karakterlerin çok katmanlı yapısı; psikolojik derinliği, sosyal ve ideolojik sorgulamaları ve tarihî bilinçle olan ilişkisi, çağdaş Azerbaycan nesrinde kadın temsili üzerine yapılacak daha kapsamlı akademik araştırmalar için sağlam bir zemin oluşturur. Kadınların içsel direnişi, özgürlük arzusu ve yazgısı, hikâyelerin anlatı evrenini şekillendirmekle kalmaz, aynı zamanda edebî metinlerin evrensel ve sembolik boyutunu da güçlendirir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Araştırmacının araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

YAZAR KATKISI

Bu çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesi yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

ETİK KURUL BEYANI

Bu araştırma yazılı belge ve eserler üzerinde gerçekleştirildiğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akimova, E. (2015, September 6). Tərs axın – susqun nəğmələrin hekayəsi. *Ədəbiyyat qəzeti*, 7.
- Elyadi, Ə. S. (2017). *Müstəqillik dövrü Azərbaycan romanı*. Bakı: Nurlar.
- Eunkyunq, O. (2020). *XX yüzil Türkiyə və Koreya romanlarında qadın*. Bakı: Nurlar.
- Fenz, H. (2003). *Transformation Aserbajdschan: Nationalismus als Brücke zur Demokratie?* (Doctoral dissertation). Universität, 227–229.
- Grazyna, Z. (2001). Azerbaijani emigration literature. *Studia Turcologica Cracoviensia*, 8, 175–178.
- Grazyna, Z. (2020). Człowiek, czas i miejsce wybranych opowiadaniach Vaqifa Sultanlego na tle sytuacji politycznej we współczesnym Azerbejdżanie, Azerbaijan – path to Independence. *Studia Wschodnioeuropejskie*, 12, 153-165.
- Gültekin, İ. (2024). The theme of old age in the stories by Vagif Sultanli (Case study of the stories “Kufi xetti”, “Xiffet” and “Seher dumanı”). *Scientific Journal of Polonia University*, 65(4), 26–32.
- Gürbüz, C. (2008, April 15). Azərbaycan muhaceret edebiyatı. *Yeniçağ gazetesi*.
- Işık, İ. (2006). Vagif Sultanlı. In *Türkiye edebiyatçıları ve kültür adamları ansiklopedisi* (p. 4071). Elvan Yayınları.
- Koşmaz, S. (2016). *Vagif Sultanlı hikâyelerinin incelenmesi* (Master's thesis). Bartın Üniversitesi.
- Musayeva, İ. (2013). Vaqif Sultanlının “Səhra savaşı” romanı haqqında. *Kaspi qəzeti*.
- Osmanoğlu, M. (2024, December 7). Zamanın tərs axını və ya yaddaşın qiyaməti. *Ədəbiyyat qəzeti*, 5–6.
- Sami, Ə. (2009). Azərbaycan romanında psixologizm (Vaqif Sultanlının “İnsan dənizi” romanı əsasında). *Filologiya məsələləri*, (7), 244–255.
- Səfərzadə, İ. (2024). Hekayə janrı: müəllifin gender mənsubiyyəti və qadın. *Filologiya məsələləri*, (4), 286–291.
- Şərifova, S. (2018). *Klassiklər və müasirlər söz müstəvisində*. Bakı: Elm və Təhsil.
- Sultanlı, V. (2014). *İstiqlal sevgisi*. Bakı: Elm və Təhsil.
- Sultanlı, V. (2019). *Azərbaycan ədəbi tənqidi*. Bakı: Nurlar.
- Sultanlı, V. (2023a). *Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı: başlanğıcdan günümüzədək*. Bakı: Azərneşr.
- Sultanlı, V. (2023b). *Tərs axın*. Bakı: Azərneşr.
- Sultanlı, V. (2007). *Azərbaycan mühacirət edebiyatı*. İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları
- Ülkü, İ. (2007, November 15). Muhaceretin edebiyatı. *Yeniçağ gazetesi*.
- Vaqif Sultanlının “Kulikovo döyüşü” kitabı Londonda nəşr olunub. (n.d.). *Zim.az*. Retrieved from <https://zim.az/yeni-neshrler/6139-vaqif-sultanlinin-kulkovo-dy-ktabi-londonda-nr-olunub.html>
- Vaqif Sultanlının “Tərs axın” adlı hekayələr kitabı nəşr olunub. (2023, September 2). *Ədəbiyyat qəzeti*, 8.

Yazıcı Vaqif Sultanlının kitabı yayınlandı. (n.d.). *Qlobal.az*. Retrieved from <https://qlobal.az/az/yazici-vaqif-sultanlinin-kitabi-yayinlandi/>